

ATT LETA AVELSDJUR

Genetiken i all ära – den hjälper oss inte helt och hållet att hitta de avelsdjur vi behöver. För det behöver vi andra, mer praktiskt tillämpbara verktyg.

”Jag skulle vilja para Fia men jag tycker inte det finns några hanar som passar...”. Hur många gånger har man inte hört uppfödare och tikägare sucka fram dessa ord och på så vis ge uttryck för den hjälplöshet de känner inför den svåra uppgiften att hitta bästa hanhunden till kennelns finaste tik.

Vad har vi för verktyg och vilka vägar kan man gå för att hitta lämpliga avelsdjur? Utan tvekan finns det en personlig tillgång som är oerhört betydelsefull, nämligen vetgirighet. Ju mer du sätter dig in i din ras, din hunds familj och de enskilda avelsdjuren, desto större chans har du att göra ett bra avelsval. Strävan att inför varje parning ha tillgång till största möjliga mängd information borde å andra sidan vara lika viktigt för hanhundsägaren som tikdito. En ur hälsöhänsen misslyckad kull belastar ju avelshanan i lika hög grad som tiken.

Goda relationer mellan uppfödarna inom en ras är av stort värde, inte minst för de nytillkomna hundägarna. För den tikägare som står i beredskap att ta sin första kull är möjligheten att få ta del av erfarna uppfödare och rasanhängares kunskap ett stort plus. Det är därför angeläget att nytillkomna uppfödare också engageras i och känner tillhörighet med rasklubben så att det avelsarbete som kommer att bedrivas har förutsättningar att ske på ett bra sätt.

Ras - en riktlinje

De allra flesta svenska uppfödare är oerhört ambitiösa och vill sin ras väl. Det är därför ofta viktigt att den kull

man producerar också är bra och en tillgång för rasen i dess helhet. Men hur vet jag vad som är viktigt för just min ras?

Flera väsentliga svar hittar man i RAS, den rasspecifika avelsstrategin. Sedan ett antal år tillbaka driver Svenska Kennelklubben detta projekt som innebär att varje hundras som finns registrerad i Sverige ska ha en fastställd strategi för vad som bör prioriteras i avelsarbetet. Strategierna är utarbetade av rasklubbarna under specialklubbarnas överinseende och i de mest välgjorda RAS-dokumenterna bygger slutsatser, strategier och målformuleringar på gedigna underlag såsom flera års hälsoenkäter, försäkringsstatistik, populationsanalyser etc. Det innebär att RAS-dokumentet är utformat efter precis den situation rasen befinner sig i och utifrån de behov man kunnat identifiera. En bra start på avelshundsjakten kan vara att läsa RAS och fundera över hur just du skulle kunna avla för att nå en bit på den väg strategin pekar ut.

RAS-dokumentet innebär rekommendationer för uppfödarna. SKKs registreringsbestämmelser däremot är tvingande. Läs vad som fordras för att du ska få registrera din kull över huvud taget. Tänk på att många raser har särbestämmelser och att dessa i förekommande fall oftast gäller både hanhund och tik. Det är därför klokt att ta för vana att alltid kontrollera aktuella undersökningsintyg före en parning.

Att en tänkt valpkull uppfyller registreringsbestämmelserna och grundreglerna är så basalt att det kanske inte skulle behöva penetreras närmare. Ändå visar högarna med ärenden på Uppfödar- och Kennelkonsulentkommitténs möten att så inte är fallet. Den uppfödare som negligerar regelverken kan riskera att bli ett ärende för SKKs Disciplinnämnd.

Avelsdata - Guldgruvan

Har man tillgång till internet är Kennelklubbens hemsida en guldgruva. Inte nog med att där finns Hunddata med information om enskilda individer, numera hittar vi också tjänsten Avelsdata. Den är kostnadsfri att använda och nås enkelt genom ett eget inloggningsnamn. Avelsdata sjösattes tidigt i april 2006 och dagligen görs ca 1000 besök på sidan.

SKK:s avelssekretariat har ansvar för Avelsdata.

Tjänsten Avelsdata är konstruerad för uppfödare och avelsråd. Man skulle kunna säga att programmet har tre huvudområden: info på individnivå, info på rasnivå och inavelsberäkningar. Avelsdata är relativt enkelt att använda och tjänsten har fått mycket positiv respons och kommer successivt att vidareutvecklas.

Hur mycket information man kan få via Avelsdata beror på vilken ras man intresserar sig för. De raser där man har hälsoprogram, mentalbeskrivning etc har mycket data samlad, och en hel del statistik. Inom raser där man gör få undersökningar blir materialet mindre. Emellanåt efterfrågas statistik för provresultat men den mängd prov- och tävlingsformer som finns och följaktligen det antal resultat det rör sig om gör att det blir alldeles för omfattande och för spretigt och det går inte att få in det i programmet.

I Avelsdata finns en funktion som medger provparning mellan två individer. Man får då upp en skattad inavelsgrad beräknad över fem generationer för avkomman och kan t ex jämföra den med inavelsökningen för rasen i sin helhet. Har den specifika kullen lägre inavelsgrad än rasen totalt bidrar kullen till att minska ökningen av inavelsgraden för hela populationen. Genom provparningen kan man också se om kullen kommer upp i oroväckande hög inavelsgrad. I respektive RAS-dokument är det vanligt att klubben har synpunkter på lämplig högsta inavelsökning per generation.

En provparning i Avelsdata kan ibland visa observationer, varningstecken, antingen för kullen eller för någon av hundarna. Det betyder att det finns information som kan vara viktig att känna till. Det kan också

komma upp ett stopptecken för kullen. Det gör det t ex om du försöker para två helsyskon med varandra (vilket strider mot grundreglerna) eller två anlagsbärare av en sjukdom. Har den enskilda hunden ett stopptecken går det inte att provpara med den över huvud taget. Det kan hända t ex om individen har ögonsjukdomen PRA. Information om varför ett varningstecken eller stopptecken dyker upp finns på Avelsdata. Klickar man på skylten får man förklaringen till tecknet.

Om man inte har helt klart för sig vad som fordras enligt registreringsbestämmelserna för att få registrera valpar är det bra att göra en provparning i Avelsdata. Strider parningen mot bestämmelserna talar datorn vanligtvis om det (men kolla i registreringsbestämmelserna själv också)! Ibland kan det vara orsaker som är lätta att åtgärda, kanske saknas ett hälsoundersökningsresultat, andra gånger är stoppet permanent. Det går dock inte att provpara för att se om en kombination uppfyller RAS-dokumentens intentioner.

Det finns mycket nyttig och användbar information i Avelsdata också på rasnivå. Man kan se vilka hanhundar som är flitigast använda i aveln och statistik för hälsoundersökningar och mentalbeskrivningar av deras avkomma. Däremot kan programmet inte serva med att ta ut de blodslinjer/familjer som är underrepresenterade inom en ras.

En förhoppning är att man i kommande versioner av Avelsdata ska kunna redovisa siffror som visar hur mycket släkt en viss hund är med populationen i övrigt. Ett högt värde skulle då betyda att hunden är mycket släkt med den övriga populationen, ett lågt värde följaktligen att den är lite släkt.

Info om egna hundar

Avelsdata är inte en färdig produkt, utvecklingen pågår kontinuerligt. En vision för framtiden är att varje uppfödare får särskild information om sin egen uppfödning och hur den ser ut i jämförelse med rasen i sin helhet. Den informationen skulle inte vara tillgänglig för alla utan fordra särskild inloggning som bara uppfödaren har tillgång till. Programmet kommer också att få en engelsk version. SKK får ofta tips om hur Avelsdata kan förbättras. Dessa sparas för att man ska se vilka förslag som så småningom går att förverkliga.

I Avelsdata hittar man såväl positiv som negativ information om hundarna som både hjälper dig att välja – och att välja bort – avelsdjur. Möjligheten finns t ex att leta efter hundar som uppfyller vissa krav, som genomförda hälsoundersökningar eller mentalbeskrivningar. För en ras som pudel kan man till och med söka storlek som ett kriterium för tilltänkta avelsdjur.

Alla dataprogram har sina begränsningar och de vet inte mer än den information som matats in. För våra hundars del kan vi registerföra diverse tävlings- och hälsoundersökningsresultat men kunskapen om varje hund är begränsad till den information som finns i SKKs databas. Tänk på att komplettera den informationen genom egna frågor om avelsdjurens hälsa, mentalitet etc.

Avelsfunktionärer

Det åligger varje specialklubb att ha ett avelsråd. I Kennelklubbens typstadgar står att ”För att nå uppsatt mål ska klubben lämna information och råd i avelsfrågor i enlighet med av SKK upprättade riktlinjer.”

Tidigare bestod avelsrådets uppgift många gånger framför allt av att föreslå täckhundar. Den rollen utgör nu en betydligt mindre del, i de fall den inte helt har upphört. Istället är avelsråden i första hand informatörer. De ska ha en ”god kunskap om grundläggande rasinformation: populationsstorlek, avelsstruktur och avelstraditioner, status beträffande hälsa, mentalitet samt exteriör” (ur SKKs riktlinjer för avelsrådgivning). Det betyder att avelsrådet i bästa fall har en övergripande bild av rasens situation och utifrån ett vidare perspektiv kan hjälpa tikägaren en bit på vägen. Avelsråden bör dessutom vara uppdaterade när det gäller registreringsbestämmelser och i högsta grad när det handlar om de rasspecifika avelsstrategierna, RAS.

-En viktig uppgift för avelsråden är att följa upp det RAS man skrivit och att utvärdera det, säger Karin Drotz, avelskonsulent på SKKs centrala kansli. Att kartlägga hur arbetet utvecklas är en grundläggande del av kvalitetssäkringen. Rent generellt kan man säga att avelsrådets arbete i praktiken ofta är pedagogiskt, det handlar om att vägleda hundägare och ge dem underlag för att själva kunna resonera sig fram till bra avelsbeslut. Och en ökad kunskap och insikt leder ibland till att man faktiskt avstår att para sin tik – eller låna ut sin hanhund - över huvud taget!

Genetiken överraskar

Kanske beror citatet från den uppgivna uppfödaren i artikelns början på att personen ifråga vet så mycket och har så många infallsvinklar på det hundbestånd rasen består av, att inte en enda parning verkar hundraprocentigt säker. Och visst är det så: vi är fortfarande till stor del utlämnade åt genetikens vindlingar när det gäller vårt avelsresultat. Däremot visar erfarenheten att vi emellanåt, genom noga och grannliga förarbete, kan reducera antalet överraskningar vi får i kullarna. Ur alla aspekter är det bättre att veta så mycket som möjligt än att inte veta någonting alls och vi ska akta oss för att tro att okunskap om en hund är synonymt med att den är felfri.

Det ska till slut sägas att oavsett hur noga man går till väga finns det alltid valpkullar som inte uppfyller ens förhoppningar eller rentav är att betraktas som misslyckade. Så är det nu en gång ordnat i naturen och vi har definitivt inte svaret på alla frågor rörande arv och arvsanlag, de vägar dessa kan ta och de individer de ger upphov till.

